

Носов Олександр Юрійович,
д.е.н., доцент, професор кафедри права,
соціально-гуманітарної та загальноекономічної підготовки,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
Черничко Тетяна Володимирівна,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
Мукачівський державний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто поняття кластеризації національної економіки як процесу створення в межах національної економіки країни кластерів (їх систем) та інших мережевих структур, окреслено її значення для розвитку національної економіки (забезпечує підвищення конкурентоспроможності національної економіки, посилення її інноваційної складової, покращення якості освіти, узгодження інтересів влади та бізнесових структур тощо). За результатами дослідження найбільших промислових кластерів, вивчення проблем кластеризації національної економіки відзначено нерозвиненість законодавчо-правового поля та негативний вплив законодавчого чинника на неї. Законодавство у сфері інновацій (кластеризації) не має системного характеру, в ньому домінують численні розрізнені підзаконні нормативно-правові акти. Мета статті – визначення напрямів розвитку нормативно-правового поля кластеризації та формування рекомендацій із їх забезпечення. У результаті дослідження найбільших кластерів, визначено нерозвиненість законодавчо-правового поля кластеризації та негативний вплив законодавчого чинника на неї. У статті сформувано рекомендації із розвитку нормативно-правового поля кластеризації за чотирма напрямками: розроблення (прийняття) окремих законів та нормативних актів, визначенням змін до чинного законодавства у сфері кластеризації, внесення змін до багатьох нормативно-правових актів, дія яких пов'язана із регулюванням національної економіки, приєднання до норм міжнародного права. Наукова новизна полягає у систематизації підходів та напрямів розвитку нормативно-правового поля кластеризації. Практична значущість проведеного дослідження полягає у формуванні практичних рекомендацій, спрямованих на розвиток нормативно-правового поля кластеризації, з врахуванням існуючого світового досвіду. У статті запропоновано внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо реалізації кластерної політики. Обґрунтовано прийняття закону України «Про інноваційні структури», до складу яких запропоновано віднести кластери. У подальших дослідженнях за проблемою слід здійснити моделювання кластеризації економіки в умовах інноваційного розвитку.

Ключові слова: кластери, кластеризація, нормативно-правове поле, розвиток.

ВСТУП

Постановка проблеми. Сутність кластеризації можна визначити як процес створення в межах національної економіки країни кластерів (їх систем) та інших мережевих структур. Водночас самі кластери слід розглядати як особливі види об'єднань взаємозалежних підприємств, наукових установ, громадських організацій тощо, діяльність яких спрямована на отримання синергетичного ефекту, підвищення конкурентоспроможності як продукції, так і регіону загалом.

До складу кластеру входять основні підприємства (промислові підприємства), виробників супутніх продуктів, науково-дослідні інститути, дослідно-експериментальні центри тощо. Розвиненіші кластери мають спеціалізовані бази постачальників, обслуговуючі (сервісні) підприємства, ширший масштаб підтримувальних галузей, збутові мережі. Також кластер може передбачати співпрацю з органами державної виконавчої влади різних рівнів і місцевого самоврядування за багатьма напрямками діяльності кластеру, а також з інституційним середовищем (фінансовими, банківськими установами, науково-освітніми закладами, громадськими

організаціями, засобами масової інформації тощо).

Як відомо, кластеризація забезпечує підвищення конкурентоспроможності національної економіки, посилення її інноваційної складової, покращення якості освіти, узгодження інтересів влади та бізнесових структур тощо. Кластеризація національної економіки у комплексі із іншими процесами (наприклад, податковими кредитами на розвиток інноваційної діяльності чи іншими заходами щодо стимулювання інновацій) здатна підвищити рівень безпечного інноваційного розвитку, створити сприятливі умови для її забезпечення шляхом удосконалення інноваційної системи, підвищення результативності інноваційної політики (опосередковано) тощо. Вплив кластеризації (процесу створення кластерів та інших мережених інтегрованих структур шляхом вжиття організаційно-економічних заходів та забезпечення відповідних умов) на безпеку інноваційного розвитку реалізується через забезпечення умов для зниження загроз та формування сприятливого макро- та мікросередовища національної економіки.

На сьогоднішній день в Україні функціонують близько 25 та створюється 50 потенційних промислових кластерів (найбільш ранніх форм інтеграції виробництв, що сконцентровані у одній

географічній області, володіють схожими технологіями, спільними каналами збуту тощо). Найбільшими промисловими кластерами в Україні є машинобудівний кластер «АгроБум», Львівський кластер інформаційних технологій та бізнес-послуг, деревообробний кластер «Полісся Рокнівщини», Кластер екологічно чистого дитячого харчування «Полтавщина», транспортно-туристичний кластер «Південні ворота України», туристичний кластер «Сузір'я», кластер еко-агротуризму «Оберіг», будівельний, швейний кластер створений асоціацією «Поділля Перший» тощо. На основі їх дослідження можна стверджувати наступне: кількість учасників кластеру коливається від 10 до понад 50 підприємств і організацій різної сфери діяльності, розмірів, форм власності; існуюча фінансова підтримка не забезпечує ефективного функціонування промислових кластерів, що змушує шукати їх альтернативні джерела фінансування; зростання обсягів діяльності підприємств учасників-кластеру відбувається на інноваційній основі завдяки тісній співпраці із науковими установами та закладами освіти; їх діяльність частково формується у рамках програм розвитку регіонів, у яких вони розміщені. Це дозволяє говорити про наявність проблем у розвитку кластерів та початковий етап кластеризації промисловості.

У результаті дослідження найбільших промислових кластерів, вивчення проблем кластеризації національної економіки нами відзначено нерозвиненість законодавчо-правового поля та негативний вплив законодавчого чинника на неї. Законодавство у сфері інновацій (кластеризації) не має системного характеру, в ньому домінують численні розрізнені підзаконні нормативно-правові акти. Організацію інноваційної діяльності в Україні сьогодні регулюють більш ніж 400 нормативно-правових актів (Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р., Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. – № 1060, Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р. № 1977, Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. тощо). Кластери як об'єкти інноваційної інфраструктури згадуються у понад 100 законодавчих та нормативних актах, а визначення сутності поняття здійснюється по-різному та необгрунтовано (уперше, починаючи із 2003 р., поняття «кластер» вживається без жодної дефініції чи роз'яснень). Прикладом неефективності діючого законодавства в сфері інновацій та кластеризації є закони та нормативні акти, які передбачають створення об'єктів інноваційної інфраструктури. Окрім кластерів, кожним із розглянутих законодавчих актів передбачається створення та розвиток технопарків. Вони до останнього часу були в Україні єдиною інноваційною структурою, підтриманою державним законодавством. Технопарки повинні були стати зразком для наступного зміцнення інноваційної інфраструктури, отримувати конкретні заходи із підтримки інноваційного бізнесу. Також вони були покликані сприяти розвитку малого і середнього підприємництва і забезпечити конкурентоспроможність високотехнологічних галузей

національної економіки.

Це визначається відсутністю законодавчої підтримки процесів кластеризації, відповідної державної політики, яка би забезпечувала системний підхід та організацію взаємодії різноманітних рівнів виконавчої влади при реалізації кластерних проектів та підтримки кластерних ініціатив з боку держави тощо. Це вимагає розвитку нормативно-правового поля кластеризації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання кластеризації та нормативно-правового поля її забезпечення досліджували та ґрунтовно описані у працях С. Соколенка, О. Буткевич, І. Курило, В. Захарченко тощо. Цими та іншими дослідниками здійснено аналіз чинного законодавства України щодо визнання кластера об'єктом господарсько-правової політики держави, визначено необхідність удосконалення законодавства з підвищення конкурентоспроможності економіки, вивчено правові аспекти формування і функціонування кластерів у визначених сферах економічної активності тощо. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання систематизації існуючого законодавства у сфері кластеризації, а також його доповнення і подальшого розвитку за визначеними напрямками.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті – визначення напрямів розвитку нормативно-правового поля кластеризації та формування рекомендацій із їх забезпечення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінка розвиненості нормативно-правового поля України та визначення можливості безпечного інноваційного розвитку промисловості в умовах кластеризації національної економіки дозволило окреслити необхідність систематизації існуючого інноваційного законодавства, а також його доповнення і подальшого розвитку за двома напрямками:

1. Законодавче забезпечення кластеризації.
2. Законодавче забезпечення основ безпечного інноваційного розвитку промисловості.

Згідно першого напрямку слід здійснити низку перетворень за групами:

- створення (прийняття) окремих законів України та нормативних актів;
- внесення змін до чинних нормативних документів із метою поглиблення законодавчих основ кластеризації;
- приєднання до міжнародних конвенцій (меморандумів кластеризації).

Вважаємо за доцільне розглянути кожний із напрямів окремо, а також доповнити їх ще одним, який передбачає внесення змін до чинних нормативних документів, що не пов'язані із процесами кластеризації, а регулюють господарську діяльність країни загалом. Необхідно підтримати прийняття Концепції створення кластерів в Україні, яка схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України ще у 2008р. Вона окреслює основні види кластерів, передумови та необхідність їх створення і окреслює комплекс заходів щодо інтенсифікації кластеризації економіки. Також слід забезпечити прийняття

Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2009р. (проект Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів розроблено у 2009 р. Міністерством регіонального розвитку та будівництва України спільно з Національною академією наук України).

При цьому слід забезпечити схвалення цих нормативних актів у відповідних міністерствах. Позитивним зрушенням у даному напрямі є те, що проект Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів схвалювався Міністерством регіонального розвитку та будівництва ще у 2009р. Згідно тексту рішення про схвалення, Концепцію Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів опрацьовано з відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, науковими установами, обговорено на Міжнародній конференції з питань транскордонних кластерів та покращення інвестиційної привабливості регіонів (14.09.2009 р.), а також розглянуто та схвалено на засіданні секції з питань міжнародного, транскордонного співробітництва, інвестиційного розвитку та європейської інтеграції науково-технічної ради Мінрегіонбуду. Таке рішення полегшує реалізацію гнучкої політики кластеризації промисловості, зважаючи на заданий рівень децентралізації управлінських функцій та визначену роль у ній місцевих громад.

У даному напрямі варто забезпечити визначення у чинному законодавстві поняття «кластеризація». Незважаючи на те, що важливість цього питання уже підкріплена прийняттям концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України ще у серпні 2013 р., до сих пір цього не відбулось.

Таке визначення можна передбачити у змінах до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [1]. У ст. 7 Закону визначено стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні, можна були би доповнити кластеризацією, зазначивши наступне «Особливим пріоритетом України проголошено гармонійний розвиток людського потенціалу, економіки та природного середовища держави, кластеризацію у стратегічних напрямках інноваційної діяльності».

Зважаючи на те, що чинним законодавством кластери зараховані до інноваційних структур (юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, яка створена у відповідності з законодавством (вид А), або група юридичних осіб, яка діє на підставі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів її учасників (вид Б), з певними сферами діяльності і типом функціонування, орієнтованими на створення та впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції), доцільно ініціювати прийняття закону України «Про інноваційні структури». За відсутності такого нормативного акту, створення і функціонування

кластерів як інноваційних структур регламентується Постановою Кабінету міністрів України від 22.05.1996 р. № 549 «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів».

У даному законі варто було би також передбачити можливість утворення особливих інноваційних структур – приватних дослідницьких центрів. За прикладом функціонування кластерів у країнах ЄС вони повинні сприяти інтеграції знань у промислове виробництво. Для цього при університетах (чи освітніх структурах інших типів) створюються науково-дослідні центри у формі юридичних осіб під керівництвом осіб із професорського середовища. Узаконення на державному рівні у вигляді прийняття рекомендованого закону статусу таких наукових центрів сприятиме функціонуванню структур кластерного типу.

Тож у межах розвитку нормативно-правового поля кластеризації слід передбачити формування методичних рекомендацій щодо реалізації кластерної політики (існує у Російській Федерації, де сформовано методичні рекомендації щодо реалізації кластерної політики, що затверджені листом Мінекономрозвитку Росії від 2008 р.) [2]. Варто зазначити, що у практиці нормативного управління кластеризацією у Росії у зазначеному документі дано визначення інноваційного територіального кластеру, під яким слід розуміти сукупність розміщених на обмеженій території підприємств і організацій (учасників кластера), яка характеризується наявністю: науково-виробничого ланцюга, що об'єднує учасників кластера; синергетичного ефекту, що виражений у підвищенні економічної ефективності і результативності діяльності кожного підприємства за рахунок високого ступеня інтеграції [2].

Тож у межах розвитку нормативно-правового поля кластеризації слід передбачити формування методичних рекомендацій щодо реалізації кластерної політики. Вони полегшать її реалізацію на місцях та взаємодію центральних та місцевих органів влади у процесі управління кластеризацією. Оскільки більшість нормативних актів містять розділ, що тлумачить основні терміни, то визначення сутності кластеризації можна передбачити і цим нормативним актом.

Згідно другого напрямку розвитку нормативного поля кластеризації слід визначити рекомендації із розвитку нормативного поля у суміжних (підтримуючих) галузях. У даному контексті можна згадати ті закони, які сприятимуть розвитку кластерів незалежно від видів економічної діяльності. Такими нами визначено, наприклад Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», Меморандум «Про створення й розвиток Національної мережі трансферу технологій UTTN державними й недержавними суб'єктами трансферу технологій» тощо. Пояснимо це твердження. Згідно першого закону визначається порядок створення і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові і економічні основи їх статусу, а також загальні

правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон з місцевими Радами народних депутатів, органами державної виконавчої влади та іншими органами. Якщо використати досвід країн СНД та надати статусу спеціальних зон туристично-рекреаційним територіям – це сприятиме формуванню нових туристичних кластерів та розвитку тих, які уже функціонують на території України.

Меморандум «Про створення й розвиток Національної мережі трансферу технологій» сприяє формуванню Української мережі трансферу технологій UTTN та її сегментів, започатковує ефективне міжнародне співробітництво у цій сфері. NTTN дозволить інтегруватись в європейську мережу з питань трансферу технологій (EEN) та підвищувати рівень кластерної взаємодії у міжнародній сфері зокрема.

Як уже зазначалось, при розвитку нормативно-правового поля кластеризації слід сформуванню методичні рекомендації щодо реалізації кластерної політики. Цей факт вимагає змін у Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [3]. Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій. У даному контексті стимулювання розвитку регіонів могло би здійснюватись і на засадах кластеризації.

Як відомо, проблемним питанням у процесі стимулювання і підтримки інноваційної діяльності в Україні залишаються державні закупівлі високотехнологічних продуктів та використання патентів. Оскільки кластеризація є потужним каталізатором інноваційного розвитку, то Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» № 1490-III від 22.02.2000р. міг би забезпечити вкладення державних коштів у їх розвиток [4].

Цими нормативними актами другий напрямок не обмежується, таких прикладів можна навести ще багато. Проте пропонуємо розглянути законодавство у конкретному виді економічної діяльності. Нами як об'єкт дослідження обрано сільське господарство, адже воно традиційно є стратегічним видом економічної активності у межах національної економіки. Незважаючи на це, кластери у сільському господарстві України не набули поширення.

У даній галузі реформування повинно торкнутись Законів України «Про основні засади державної аграрної політики», «Державної цільової програми розвитку українського села», а також Закону України «Про сільське господарство». Перші два нормативні акти діяли до 2015р. (Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р., «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.») та не передбачали жодної згадки про аграрні кластери та інші міжорганізаційні утворення галузі. Виняток становить проект Закону України «Про сільське господарство». У ньому визначено, що в сільському господарстві можуть утворюватись міжгосподарські організаційно-управлінські структури у вигляді самоврядних господарських об'єднань кооперативного

господарювання і кластерного регіонального співробітництва в організаційно-правових формах товариств, асоціацій, консорціумів (Стаття 11.4) [5]. Отже, для розвитку кластеризації аграрного сектору економічної активності слід прийняти згаданий нормативний документ.

Так як розвиток кластерів можна передбачити не лише у відповідних видах економічної активності, а й на певній території (у відповідних регіонах), то слід визначити шляхи розвитку нормативно-правового поля їх функціонування. Таким чином, зміни можна відобразити у відповідних стратегіях розвитку регіонів. За приклад пропонуємо узяти Стратегію розвитку морських портів України на період до 2038 року, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548-р. Ця стратегія серед переваг портової галузі визначає створення кластерів та спеціальних зон у морських портах, а проблеми портових територій визначає відсутність мережі кластерів. Тому у межах реалізації (з метою досягнення основної мети створення) стратегії передбачено створення мережі кластерів шляхом: визначення переліку морських портів і типів кластерів; розширення переліку послуг, що надаються в морських портах; залучення приватних інвестицій для розвитку морських портів, передачі підприємств портової галузі та частини об'єктів портової інфраструктури, зокрема, в концесію [6].

У даному контексті можна використати ініціативу Севастопольської міської державної адміністрації, що підтримала «Організаційний план сприяння створенню і розвитку кластерних структур на території Севастополя на 2004-2005 рр.» [7]. Незважаючи на особливий статус м. Севастополь, подібні ініціативи у регіонах повинні охоплювати більшість міст регіонів. Тож варто узяти на увагу та забезпечити у регіонах ініціатив із прийняття «Організаційних планів сприяння створенню і розвитку кластерних структур на території регіонів» на відповідний період.

Підтримати децентралізацію державного управління національною економікою та визначену роль у ній місцевих громад дозволять зміни до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про органи самоорганізації населення». Ці два документи взаємопов'язані, адже згідно першого місцеві ради мають право на надання згоди на утворення органів самоорганізації населення. Зважаючи на те, що прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них належить до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад, вони можуть стати учасниками кластерних об'єднань. Це слід було би уточнити у тексті статті 25 [8]. Аналогічна роль у процесах кластеризації і органів самоорганізації населення. Законом про їх створення передбачено надання їм повноважень вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проектів місцевих бюджетів [9]. Даний перелік можна доповнити пропозиціями щодо кластеризації у

регіонах.

Згідно наступного напрямку (долучення до міжнародного законодавства) слід ратифікувати «Маніфест кластеризації ЄС» (2007) та Кластерний меморандум (ухвалений у м. Стокгольм, 21.01.2008 року). Окрім цього варто долучитись до системи інших документів Ради Європи та ЄС, міждержавних угод, серед яких:

1. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владою.

2. Спільне рішення Європейського Парламенту та Європейської Ради від 05.07.2006 року № 1082/2006 «Про Європейські групування з метою територіальної кооперації».

3. Лісабонська концепція кластерного розвитку Європейських країн 2000 року.

4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(84)2 з питань Європейської Хартії регіонального/просторового планування (Торремоліноська Хартія).

5. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № (2002)1 щодо керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту.

6. Концепція міжрегіонального та прикордонного співробітництва держав-учасниць СНД (Астана, 15.09.2004 року).

Рішення щодо приєднання до цих угод уже передбачено у проекті Концепції створення кластерів в Україні, яка схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України ще у 2008 р.

Як зазначається у «Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва», для розвитку кластеризації слід прискорити отримання статусу повноправного члена програми EUREKA (European Research Coordination Agency) [10].

Науково-технічна програма EUREKA (European Research Coordination Agency) заснована у 1985 р. за ініціативи уряду Франції і Німеччини для надання допомоги науковцям проводити дослідження (в межах виконання спільних проектів) у галузі інформаційних технологій, телекомунікацій, енергетики, екології та біотехнологій, транспорту та нових матеріалів [10].

Метою програми «EUREKA» є впровадження інноваційних науково-технічних розробок у виробництво, здійснення конкурентоспроможних на світовому ринку досліджень та розробок (R&D) невійськового призначення.

Програма «EUREKA» також сприяє розробці виробів, впровадженню технологічних процесів, наданню послуг високої якості тощо.

Одним із напрямів програми є Cluster projects, що дозволяє об'єднатись для здійснення проектів, які неможливо виконати самостійно в окремій країні, сприяє зміцненню конкурентоздатних європейських фірм та розвиває середні та малі компанії, які працюють у сфері розробки та досліджень [10].

У даному контексті варто розглянути міжнародні проекти кластерного розвитку, до яких можна долучитись у перспективі. На сьогодні Україна уже є учасником таких проектів як «Regions of

Knowledge/RoK» (Регіони знань), INTERREG (найбільша програма громадських (місцевих) ініціатив (Community Initiative) ЄС щодо підтримки розвитку прикордонних регіонів країн – членів ЄС і деяких приморських територій), PHARE CBC (програма підтримки транскордонного співробітництва прикордонних територій країн Центральної Європи) тощо [11].

Участь у цих та інших проектах вимагає відповідного схвалення, що доцільне у межах окремих видів економічної активності чи регіонів. Окреслення таких рішень вимагає глибокого дослідження, здійсненого у таких регіонах чи галузях, тому у межах даного дослідження не може бути чітко сформоване. Проте, спираючись на результати досліджень, проведених у економічній літературі, перспективними міжнародними проектами у сфері кластеризації є: Міжнародний довготерміновий етномістецький проект «Екологічний ракурс», RERAM (створений для посилення співпраці та координації наукових установ та організацій інноваційного розвитку з ЄС та країн Східного Партнерства у сфері ефективності використання деревини як ресурсу) тощо [12].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для розвитку кластеризації, що полягає у створенні кластерів та інших мережевих структур слід з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки України, її інноваційного розвитку та отримання інших переваг забезпечити удосконалення чинного нормативно-правового поля.

У статті сформовано рекомендації із розвитку нормативно-правового поля кластеризації за чотирма напрямками. Перший напрям передбачає розроблення (прийняття) окремих законів та нормативних актів (прийняття Концепції створення кластерів в Україні, Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів, закону України «Про інноваційні структури» тощо), другий пов'язаний із визначенням змін до чинного законодавства у сфері кластеризації (внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрямів інноваційної діяльності в Україні», Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» тощо), третій вимагає внесення змін до багатьох нормативно-правових актів, дія яких пов'язана із регулюванням національної економіки (Закон України «Про основні засади державної аграрної політики», «Державну цільову програму розвитку українського села», Стратегію розвитку морських портів України на період до 2038 року тощо), а четвертий – приєднання до норм міжнародного права («Маніфесту кластеризації ЄС» та Кластерного меморандуму, Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами тощо).

У подальших дослідженнях за проблемою слід здійснити моделювання кластеризації економіки в умовах інноваційного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
2. Мельник, О. Г. Модель кластеризації економічної системи України в контексті співпраці з РФ в науково-технологічній сфері / О. Г. Мельник // Український соціум. – 2013. – № 1(44). – С. 129-140.
3. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
4. Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» № 1490-III від 22.02.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1490-14>.
5. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua/page/?12503.
6. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.
7. Організаційний план сприяння створенню і розвитку кластерних структур на території Севастополя на 2004-2005 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slava.sebastopol.ua/2006.5.24/view/12603_klastery-i-klasterizaciya.html.
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>.
9. Закон України «Про органи самоорганізації населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
10. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / Кол. авторів за ред. д.е.н., проф. Мікули Н. А. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2010. – 150 с.
11. Мікула, Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. / Мікула Н.– Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
12. Мікула, Н. А. Транскордонні кластери / Н. А. Мікула, О. І. Пастернак// Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 228-229.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro priorytetni naprjamy innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraini» [On the Priority Directions of Innovation Activity in Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> [in Ukrainian].
2. Mel'nyk, O. G. (2013). Model' klasterizacij' ekonomichnoi' systemy Ukrainy v konteksti spivpraci z RF v naukovu-tehnologichnij sferi [The model of the clustering of the Ukraine economy in context of cooperation with Russia on science FND technological field]. Ukrain's'kyj socium – Ukrainian Society, 1(44) [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro stymuljuvannja rozvytku regioniv» [On Stimulating the Development of Regions]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro zakupivlju tovariv, robot i poslug za derzhavni koshty» [On Government Procurement of Goods, Works and Services]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1490-14> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku sil's'kogo gospodarstva Ukrainy» [On State Support for Agriculture in Ukraine]. Retrieved from www.minagro.gov.ua/page/?12503 [in Ukrainian].
6. Strategija rozvytku mors'kyh portiv Ukrainy na period do 2038 roku. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main> [in Ukrainian].
7. Organizacijnyj plan sprjannja stvorenju i rozvytu klasternyh struktur na terytorii' Sevastopolja na 2004-2005 rr. Retrieved from http://www.slava.sebastopol.ua/2006.5.24/view/12603_klastery-i-klasterizaciya.html [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro misceve samovrjaduvannja v Ukraini» [On Local Self-Government in Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro organy samoorganizacij' naselelnja» [On Bodies of Self-Organization of Population]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14> [in Ukrainian].
10. Mikula, N. A. (Ed.). (2010). Rekomendacij' shhodo vprovadzhennja novyh form transkordonnogo spivrobitnyctva. L'viv: IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].
11. Mikula, N. (2003). Jevroregiony: dosvid ta perspektyvy [Euroregions: experience and perspectives]. L'viv: IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].
12. Mikula, N. A., Pasternak, O. I. (2009). Transkordonni klasteri [Cross-border clusters]. Regional'na ekonomika – Regional economy, 2 [in Ukrainian].

Носов Александр Юрьевич, Черничко Татьяна Владимировна. НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КЛАСТЕРИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрено понятие кластеризации национальной экономики как процесса создания в рамках национальной экономики страны кластеров (их систем) и других сетевых структур, определены ее значение для развития национальной экономики (обеспечивает повышение конкурентоспособности национальной экономики, усиления ее инновационной составляющей, улучшение качества образования, согласования интересов власти и бизнес-структур и т.д.). По результатам исследования крупнейших промышленных кластеров, изучение проблем кластеризации национальной экономики отмечено неразвитость законодательно-правового поля и негативное

влияние законодательного фактора на нее. Законодательство в сфере инноваций (кластеризации) не имеет системного характера, в нем доминируют многочисленные разрозненные подзаконные нормативно-правовые акты. Цель статьи – определение направлений развития нормативного правового поля кластеризации и формирования рекомендаций по их обеспечению. В результате исследования крупнейших кластеров, определены неразвитость законодательно-правового поля кластеризации и негативное влияние законодательного фактора на нее. В статье сформулированы рекомендации по развитию нормативно-правового поля кластеризации по четырем направлениям: разработка (принятие) отдельных законов и нормативных актов, определением изменений в действующее законодательство в сфере кластеризации, внесение изменений в многих нормативно-правовых актов, действие которых связано с регулированием национальной экономики, присоединение к нормам международного права. Научная новизна заключается в систематизации подходов и направлений развития нормативно-правового поля кластеризации. Практическая значимость проведенного исследования заключается в формировании практических рекомендаций направленных на развитие нормативно-правового поля кластеризации, с учетом существующего мирового опыта. В статье предложено внесение изменений в Закон Украины «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» и «О стимулировании развития регионов» по реализации кластерной политики. Обоснованно принятия закона Украины «О инновационные структуры» в состав которых предложено отнести кластеры. В дальнейших исследованиях по проблеме следует осуществить моделирование кластеризации экономики в условиях инновационного развития.

Ключевые слова: кластеры, кластеризация, нормативно-правовое поле, развитие.

Nosov Oleksandr Yu., Chernychko Tetiana V. NORMATIVE-LEGAL REGULATION OF CLUSTERING IN UKRAINE

The concept of clustering of the national economy as a process of creation clusters (their systems) and other network structures within the national economy of the country has been considered in the article, its importance for the development of the national economy (it provides increase of the competitiveness of the national economy, strengthening of its innovative component, improvement of the quality of education, coordination of interests power and business structures, etc.). According to the results of the study of the largest industrial clusters, the study of the problems of the clusterization of the national economy has been marked by the lack of normative-legal framework and the negative influence of the legislative factor on it. Legislation in the field of innovation (clusterization) is not systemic, it is dominated by numerous disparate sub-legal acts. The purpose of the paper is to determine the directions of development of the normative-legal field of clusterization and to formulate recommendations for its provision. As a result of research of the largest clusters, the underdevelopment of the legal and legislative field of clusterization and the negative influence of the legislative factor on it have been determined. The article contains recommendations on the development of the regulatory legal field of clusterization in four directions: the development (adoption) of separate laws and regulations, the definition of changes to the current legislation in the field of clusterization, the introduction of amendments to many normative legal acts, the effect of which is related to regulation of national economy, adherence to the norms of international law. Scientific novelty consists in systematization of approaches and directions of development of the legal and regulatory field of clusterization. The practical significance of the research carried out is to formulate practical recommendations aimed at developing a legal framework for clusterization, taking into account the existing world experience. The article proposes amendments to the Law of Ukraine «On Priority Areas of Innovation Activity in Ukraine» and «On Stimulating the Development of Regions» on the implementation of cluster policy. The adoption of the Law of Ukraine «On Innovative Structures» has been substantiated and it has been proposed to include clusters. In further research on the problem, modeling of clustering of the economy in the conditions of innovation development should be carried out.

Key words: clusters, clusterization, legal regulation, development.

Одержано 27.03.2019 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>